

Еμίνακο

Науковий щоквартальник
№ 2 (22) (квітень-червень)
Том 1

Київ-Миколаїв
2018

УДК 94+327+930+902/904

Засновник видання:

Науково-дослідний центр «Лукомор'є» Інституту археології НАН України

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації (Реєстраційне свідоцтво: КВ № 13415-2299Р)

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України з історичних наук (Наказ МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 року).

Згідно Наказу МОН України № 32 від 15 січня 2018 року журнал віднесено до категорії «В».

Головний редактор: *Олександр Тригуб*

Заступники головного редактора: *Ігор Кривошея*

Відповідальний секретар: *Кирило Горбенко*

Редакційна колегія: Буйських А.В., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Гаврилюк Н.О., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Господаренко О.В., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Гречко Д.С., к.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт (Познань, Польща)
Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Кривошея І.І., д.і.н., професор (Умань, Україна)
Кринко Є.Ф., д.і.н., професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)
Михайлуца М.І., д.і.н., професор (Одеса, Україна)
Панковський В.Б., к.і.н., наук. співр. (Київ, Україна)
Савченко В.А., д.і.н., доцент (Одеса, Миколаїв)
Симоненко О.В., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Смирнов І.О., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Тихонов А.К., д.і.н., професор (Володимир, Російська Федерація)
Тодоров І.Я., д.і.н., професор (Ужгород, Україна)
Тробські Мацей, доктор габілітований, професор (Ченстохова, Польща)
Шкляж Й.М., д.і.н., професор (Миколаїв, Україна)

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, площа Адміралтейська 1, Інститут історії, політології та права МНУ імені В. Сухомлинського, Науково-дослідний центр «Лукомор'є», **E-mail:** alextrigub@ukr.net

Дивіться наші статті на сторінках:

Офіційна сторінка в Інтернеті: <http://www.eminak.mksat.net>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: <http://nbuv.gov.ua/>

Журнал індексується:

Системою РІНЦ (Російська Федерація) та розміщено у бібліотеці **e-LIBRARY.RU**

Наукометричною системою **Index Copernicus** (Республіка Польща) – ICV 2016: 51.52

Наукометричною базою **Open Academic Journals Index** – Impact Factor OAJI: 0.350

Статті й анотації присутні у міжнародній бібліотечній базі **EBSCO Information Services** (EBSCO, США)

Емінак: науковий щоквартальник. 2018. № 2 (22) (квітень-червень). Т. 1. 167 с.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою НДЦ «Лукомор'є» (протокол № 5 від 03.05.2018 р.)

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

ISSN 1998-4634

© Автори статей, 2018

© Науково-дослідний центр «Лукомор'є», 2018

* **Емінак** (грец.) – за однією з версій, ім'я скіфського царя, що здійснював владу над Ольвією.

ЗМІСТ

Археологія

Нездолій Олександр Пошуки родовищ крем'яної сировини поблизу стоянки Коробчине-курган на Новомиргородщині	5
Сапожников Ігор З історії дослідження іменних курганів Півдня Східної Європи: дослідження П.І. Кеппена 1820-х – 1850-х років (російською)	15
Тютюнджю Мехмет, Красножон Андрій Пам'ятки османської епіграфіки XVIII ст. з Буджаку (англійською)	25

Історія України

Янчук Михайло Учительський корпус церковнопарафіяльних шкіл у фонді Київської Єпархіальної училищної ради	41
Гайдай Ольга Приватна колекція П.І. Харитоненка (друга половина XIX – початок XX століття)	47
Нагірняк Андрій Постать К. Трильовського у суспільно-політичних процесах на західноукраїнських землях (кінець XIX – перша половина XX століття)	53
Крот Володимир Культурно-освітня діяльність Михайла Грушевського у період Української революції на шпальтах часопису «Книгар»	58
Савченко Віктор «Чорний матрос» з Чорного моря (доля Г. Борзенка)	64
Гордієнко Вячеслав, Гордієнко Галина Діти в Ізмаїльській області під час голоду 1946-1947 рр.	72

Всесвітня історія

Нефедов Костянтин Культ правителя у політиці Лісиамаха у 323-289 рр. до н.е. (російською)	81
Миرونчук Анатолій Законодавча комісія зі створення нового «Уложення» 1767-1768 рр. в європейській мемуарно-публіцистичній літературі другої половини XVIII ст.	90
Поспелов Андрій Становлення проблеми Організації визволення Палестини в якості ключової у регіональній політиці Держави Ізраїль (1974-1982 рр.) (російською)	97
Жолонко Тетяна Внесок українців у розвиток культури Азербайджану	103
Аванесян Григорій Соціальна доктрина Католицької церкви: нормативно-правові засади конституювання	109

Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Семергей Наталія Новітні українознавчі студії про державотворчу ідентичність суспільно-політичних поглядів Миколи Міхновського	113
Дацків Ігор Дипломатичні відносини між Антантою та Гетьманатом П. Скоропадського у працях вітчизняних дослідників	119
Федоренко Яніна Соціально-економічний розвиток українського села періоду незалежності: історіографія проблеми	124

Історія науки і техніки

Бурдак Аліна Зародження контрольно-насіневої справи у країнах Європи (кінець XIX – початок XX ст.)	130
Вергунов Віктор Штрихи до портрета Сергія Кудашева – сина піонера вітчизняного літакобудування князя О.С. Кудашева	134
Устяк Наталія Внесок вчених та інженерів у розвиток вагонобудування	141
Бойко Михайло Віхи життєдіяльності професора В.В. Колкунова	147
Орехівський Володимир Розвиток наукових основ органічного землеробства в умовах недостатнього зволоження Лісостепу України у другій половині XX – на початку XXI століть	151

Сторінка рецензента

Ніколаєв Микола Критичні замітки до монографії В.П. Яйленка «История и эпиграфика Ольвии, Херсонеса и Боспора VII в. до н.э. – VII в. н.э.» (російською)	155
Маслійчук Володимир Дитинство до «революцій»	160
Куйбіда Віктор Історія вітчизняного тваринництва як складова соціокультурного простору в Україні	163

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 94 (477) : 929 Міхновський

НОВІТНІ УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ ПРО ДЕРЖАВОТВОРЧУ ІДЕНТИЧНІСТЬ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО

Наталія Семергей

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Україна, 36011, м. Полтава, вул. Шевченка, 23
e-mail: nsemergey@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3095-3131>

Сучасний стан українського національного державотворення засвідчує, що Україна відбулася як самостійна, незалежна та демократична країна. Сутнісними ознаками її державно-політичної системи виступають суверенітет, культурно-національне самоствердження, парламентаризм і зовнішньополітична самостійність. У той же час неможливо ігнорувати той факт, що шлях української цивілізації до розвитку та легітимації суверенних, демократичних і громадянсько-орієнтованих державно-правових інституцій, розбудови плюралістичної політичної системи супроводжувалися несправедливо тривалими у часі політичними й ідеологічними випробуваннями. Сучасні історики одностайні у думці, що такі атрибутиви історичного процесу формування української держави та поневірянь українського народу значною мірою визначалися прорахунками політичної еліти, державні вимоги якої тривалий час обмежувалися національно-територіальною автономією України. Через політико-територіальний партикуляризм етнічно українських земель, їхню територіальну інкорпорацію у чужорідні державні утворення ідея державно-національної самостійності України досить довго видавалася надто амбіційною та малореалістичною.

У цьому контексті особливу увагу на себе звертає постать М. Міхновського, який ще наприкінці XIX ст. відкрито висловив заклик до державної самостійності української нації, до повної незалежності та запропонував власну концепцію самостійності України.

Важливо підкреслити, що можливість

об'єктивного, всебічного, джерелоорієнтованого та тенденційно незаангажованого висвітлення постаті та державотворчих поглядів М. Міхновського обумовлена новими реаліями сучасності, адже із досягненням Україною незалежності нового змісту набули історичні й історіографічні дослідження, принциповим стало те, що було знято заборону на дослідження низки раніше табуєваних тем вітчизняної історії. Зокрема, науковці отримали можливість по-новому, цілісно та всебічно, осмислити постать М. Міхновського.

Ідейно-теоретична спадщина М. Міхновського займає належне місце у пізнавально-інтерпретаційних практиках сучасної історико-українознавчої академічної традиції. Її огляд та аналіз був предметом загальних історіографічних студій таких учених як В. Верстюк, С. Грабовський, Я. Дашкевич, Я. Калакура, В. Капелюшний, В. Литвин, П. Радько, О. Реєнт, В. Солдатенко, П. Сохань та ін. Окремі тематичні історіографічні сюжети пропонували вчені, котрі зверталися безпосередньо до аналізу політичних і геополітичних ідей М. Міхновського. У той же час огляд науково-теоретичного дискурсу досліджуваної проблеми засвідчує, що окремого цілісного історіографічного аналізу зрізу й аналізу існуючих праць, що присвячені самостійницькій концепції М. Міхновського, висвітленню його бачення змісту та шляхів досягнення державної самостійності України до цього часу не здійснено. Перспектива усунення такої історіографічної прогалини й обумовила актуальність і доцільність представленої студії.

Її мета – представити історіографічний огляд і проаналізувати сучасні наукові праці з проблеми державно-політичних поглядів і концепції державної ідентичності М. Міхновського.

Відомо, що у сучасній історіографії М. Міхновський вважається основоположником новітнього українського самостійництва. Він у 1900 р. стояв біля витоків першої політичної партії Наддніпрянської України – Революційної української партії. Її програмні засади М. Міхновський виклав у відомій брошурі «Самостійна Україна», що побачила світ у Львові 1900 р. У ній проголошувалася необхідність боротьби за єдину («Від Карпат до Кавказу»), неподільну, вільну та самостійну Україну [8, с. 208].

Загалом відзначимо, що сучасна українська історіографічна панорама вивчення діяльності, ідеології та політико-правових поглядів М. Міхновського представлена іменами таких учених як Ф. Турченко [12; 17-21], І. Курас [12], Т. Геращенко [5; 12], В. Карпо [10], Б. Білецький [1], В. Верстюк [2-3], Т. Осташко [2], В. Кривошея, В. Солдатенко [14], М. Горелов [6-7], М. Кармазіна [9], З. Книш, П. Мірчук, О. Тимошенко, В. Шкварець [24], М. Шитюк [24], Ю. Гузенко [24], Ю. Ткаченко [15], В. Остудін, С. Лінецький, В. Ситнік [13], М. Томенко [16], В. Шамрай [23], О. Федоренко [22] й інших.

Початок системних розвідок сучасного українознавства про зміст концепції державності М. Міхновського поклали 1992 р. Ф. Турченко, І. Курас і Т. Геращенко, опублікувавши у титульному виданні – «Український історичний журнал» першу системну розвідку «М. І. Міхновський: постать на тлі епохи» [12]. У ній було окреслено загальні концептуальні засади державних і політичних поглядів М. Міхновського, визначено їхній державотворчий контекст і цивілізаційне значення, підкреслено, що його націоналізм мав організований, оборонний і захисний характер, був антитезою великодержавному шовінізму російської нації [12, с. 82].

Загалом пріоритет у вивченні державно-правових поглядів М. Міхновського належить сучасному запорізькому дослідникові Ф. Турченку. Розпочавши студіювання цієї біографічно-персоналістичної тематики наприкінці 1980-х рр., учений підготував низку статей про життєвий шлях і політичну концепцію українського самостійника. З-поміж них: «Микола Міхновський – дитинство та юність» (2000 р.), «Микола Міхновський – студентські роки» (2001 р.), «Останні роки у Києві (Фраг-

мент з біографії Миколи Міхновського)» (2002 р.), «Харківський проект Миколи Міхновського» (2003 р.).

Важливою для відтворення процесу формування концепції державотворення М. Міхновського стала публікація Ф. Турченка під назвою «Микола Міхновський між двома революціями (1907-1917)», яку науковець оприлюднив у 2004 р. [17]. У студії з'ясовано, що першу російську революцію М. Міхновський зустрів у Харкові. Він 1905 р. за допомогою М. Шемета організував видання журналу «Самостійна Україна», перший та єдиний номер якого на 12 сторінках вийшов у Західній Україні у вересні 1905 р. і нелегально поширювався на Наддніпрянщині [17].

До того ж 2006 р. Ф. Турченко опублікував монографічне дослідження під назвою: «Микола Міхновський – Життя і Слово» [19]. У монографії учений спробував спростувати низку ярликів, усталених кліше, що супроводжували постать М. Міхновського у різних історичних студіях. Головний принцип дослідника – апелювання до фактів і джерельної бази. Науковець увів до наукового обігу широке коло нових історичних джерел, на основі яких обґрунтував положення, що націоналізм М. Міхновського – це не антисемітизм чи русофобство, а захисний націоналізм, спрямований на самозбереження українців, на протидію їх денационалізації [19]. Робота Ф. Турченка фактично стала першим системним і глибоким дослідженням життєвого поступу та державотворчих поглядів М. Міхновського.

Продовжуючи тематичні студії, Ф. Турченко у 2008 р. опублікував статтю – «П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва» [20]. У дослідженні зроблено порівняльний аналіз поглядів П. Скоропадського та М. Міхновського на питання національно-державного будівництва в Україні 1918 р., проаналізовано складну суспільно-політичну ситуацію, у контексті якої М. Міхновський і його прихильники прагнули змінити курс гетьманського уряду, надати йому чіткої національної спрямованості [20]. Автор зауважував, що спроби М. Міхновського не допустити ліквідації Центральної Ради та реформувати її у відповідності до потреб часу не зустріли підтримки П. Скоропадського. Коли ж генерал прийшов до влади, М. Міхновському не вдалося вплинути на політичний курс гетьманського уряду, надати йому чіткої національної спрямованості [20].

Значний інтерес також становить розвідка Ф. Турченка, опублікована 2013 р. під назвою

«Михайло Грушевський VS Микола Міхновський (дискусія сучасників: погляд через сторіччя)» [18]. У ній дослідник проаналізував автономістсько-федералістські та самостійницькі проекти на тлі українського політичного руху в Російській та Австро-Угорській імперіях кінця XIX – початку XX ст. Особливу увагу науковець звернув на інтерпретацію М. Міхновським самостійництва як державотворчої категорії. На думку першого самостійника, українці перебувають у стані «зрабованої нації», відтак, вони повинні усвідомити, що державна самостійність є головною умовою існування нації, а державна незалежність – національним ідеалом [18]. Ф. Турченко зробив значні уточнення: «М. Міхновський прагнув до федерації та автономії, а її досягнення розглядав як один із етапів на шляху до незалежності. Таким чином, самостійність визначалася кінцевою метою. Дискусія велася навколо питання: чи можливе в умовах України досягнення самостійності? М. Міхновський уважав, що в перспективі – можливе, але для цього необхідно формувати національну свідомість» [18, с. 94]. Учений також звертав увагу на генезу суспільно-політичних поглядів М. Міхновського, й основний шлях їхнього формування вбачав в історико-правничій аргументації [18, с. 79].

Сучасні вчені підкреслюють тісний взаємозв'язок самостійницьких положень державної («Україна для українців») концепції М. Міхновського з ідеями соборності, гуманізму, громадянських прав особистості, суспільної рівності, республіканських форм правління (президентська республіка), демократичним характером політичного режиму, децентралізмом адміністративно-територіального устрою, розподілом влади на законодавчу (двопалатний парламент), виконавчу (президент) та судову (мирові та колегіальні судді, касаційний суд і суди присяжних), місцевим самоврядуванням (земські та громадські самоуправи), звертають увагу на його рішуче заперечення ідеології інтернаціоналізму та шовінізму [11, с. 15-17].

Слід зазначити, що державна самостійність в інтерпретації лідера українського національного руху була збагачена пріоритетами гендерного рівноправ'я, свободи совісті, зібрань і висловлювань, відокремлення церкви від держави, ідеалом єдиної державної української мови, закликами до здорового націоналізму [24, с. 269-270].

Аналіз державної ідентичності поглядів М. Міхновського знаходимо й у розвідках сучасного історика Ю. Ткаченка («Батько україн-

ських націоналістів» (Микола Міхновський) (1995 р.) [15]. Він представив низку уточнень біографії М. Міхновського, стверджуючи, що останній брав активну участь у формуванні київського осередку самостійництва – братства тарасівців.

Вивченню постаті М. Міхновського приділили значну увагу й чернівецькі дослідники В. Карпо та Б. Білецький. Перший у 1998 р. опублікував розвідку під назвою «До питання ідеологічних засад концепцій «націоналізму» М. Міхновського і Д. Донцова» [10]. У дослідженні автор зіставив дві концепції українського націоналізму, звертаючи увагу на позиції його засновників щодо ролі українства у Першій світовій війні, як засобу досягнення самостійності України: Д. Донцов виступав за перемогу над Росією, а М. Міхновський був переконаний, що поразка Австро-Угорщини прискорить вирішення українського питання. Також геополітичні виміри концепції самостійництва М. Міхновського та Д. Донцова були предметом академічних зацікавлень О. Федоренка [22].

Наступного року з'явилася спільна публікація В. Карпа та Б. Білецького: «Микола Іванович Міхновський (До 75-річчя від дня загибелі)» [1]. Спрямовуючись до об'єктивного висвітлення постаті автора «Самостійної України», науковці на основі опрацьованих джерел і літератури запропонували повний і змістовний біографічний аналіз історичного діяча, інтерпретацію його державотворчих напрацювань.

Вивченню постаті та державотворчої концепції М. Міхновського присвятили кілька статей дослідник історії України XX ст. В. Верстюк і дослідниця історії визвольних змагань в Україні 1917-1923 рр. Т. Осташко. У 1998 р. вони підготували спільну розвідку під однойменною назвою «Міхновський Микола Іванович», в якій подали досить вичерпну характеристику його життєвого шляху і суспільно-політичних поглядів [2]. Продовжуючи інтелектуальні пошуки, В. Верстюк у 2007 р. опублікував статтю: «Українська Центральна рада: період становлення», в якій значне місце відвів аналізу версії про те, що саме М. Міхновський був творцем Центральної ради, спростувавши її [3].

Сучасні вчені звертають увагу на розробку М. Міхновським маніфесту українських самостійників «Десять заповідей УНП» (1903 р.) і роблять висновок, що націоналізм М. Міхновського відіграв вагомий роль у формуванні самостійницьких мотивів національної свідомості українського народу [12, с. 82].

Студіюванням суспільно-політичних поглядів М. Міхновського займався дослідник державотворчих процесів в Україні М. Горелов. Серед його робіт доцільно відзначити статтю «Перший український державник», яка була опублікована 1996 р. Автор звернув увагу на те, що М. Міхновський одним із перших висловлював ідею державної незалежності Української держави [7]. Не менш цікавою стала студія науковця під назвою «Будівничий українського війська (М. Міхновський)», в якій проаналізовано кроки М. Міхновського щодо організації українських збройних сил [6].

Дослідниця ідей української державності у вітчизняній політичній думці М. Кармазіна у 1998 р. опублікувала статтю під назвою «Світ ідей Миколи Міхновського», в якій наголосила на визначній ролі М. Міхновського у формулюванні державницьких ідей для українства [9].

Вагомим внеском у з'ясування змісту концепції державної самостійності М. Міхновського стала спільна стаття таких науковців як В. Шкварець, М. Шитюк, Ю. Гузенко «Микола Міхновський як речник самостійницької течії українського національно-визвольного руху» [24]. Робота репрезентована як узагальнюючий погляд на біографію та політичні переконання М. Міхновського. Дослідники екстраполювали значення діяльності одного з перших самостійників на сучасний стан розвитку України. Зокрема, у статті зазначалося: «Ідеї М. Міхновського дістали широке втілення в державотворчій практиці УНР і сучасної незалежної України. Так, з Основного Закону М. Міхновського УНР, для прикладу, Україна запозичила в своїй Конституції ідею адміністративно-територіального поділу України на землі, скасування приватної власності на сільськогосподарські угіддя, станового поділу людей, недоторканності особи, її помешкання, листування, принципи судочинства, відсутності постійного війська і виконання його функцій міліцейськими силами. Сучасна Україна, крім ряду названих положень, домоглася запозичення Основним Законом національних кольорів прапора, ідей президентської республіки тощо» [24, с. 265]. Учені зробили висновок, що М. Міхновський виголосив ідею самостійності України як практичне завдання, запропонував конституційно-правову концепцію майбутньої української держави.

Пізнавально-методологічне значення для відтворення змісту суспільно-політичних поглядів М. Міхновського становить розлоге реферативне дослідження В. Солдатенка під на-

звою «Ідейний опонент Михайла Грушевського (полемічні зауваги на полях книги Ф. Турченка «Микола Міхновський: Життя і Слово»). У статті-рецензії історик високо оцінив значення плідної роботи Ф. Турченка щодо вивчення постаті М. Міхновського. Проте, звернув увагу, що досить багато проблем все ж є дискусійними, й, очевидно, не мають однозначного вирішення, насамперед, через брак джерельної бази [14].

Звертає на себе увагу і стаття Т. Геращенко «Політичні концепції М. Міхновського і В. Липинського в світлі сучасного державотворення» [5]. У ній науковець співставив ідеологічні погляди двох самостійників. Дослідник акцентував увагу на тому, що для М. Міхновського тактика досягнення самостійності ґрунтувалася на національному принципі, а для В. Липинського – на територіальному.

У травні 2013 р. на сайті «Історичної правди» з'явилася публікація М. Галуцака «Федір Турченко: «Міхновський навертав Донбас до української ідеї» [4]. У ній автор аналізував думки вже згаданого Ф. Турченка, що презентували ще один, досить цікавий бік діяльності М. Міхновського: перед Першою світовою війною він активно пропагував самостійницькі ідеї на Слобожанщині та на Донбасі.

Як бачимо, М. Міхновський виголосив і маніфестував ідеї національного та державного суверенітету українців, поява яких була підготовлена державно-політичними, соціально-економічними, культурно-національними, духовно-релігійними та ментально-психологічними умовами тогочасного буття українського етносу. Ідейно-теоретична розробка, визначення змісту й окреслення шляхів досягнення державної самостійності українців відіграли державотворчу та цивілізаційну роль, підготували світоглядні та концептуальні умови для перспектив інструменталізації державного суверенітету України у подальших національно-визвольних змаганнях Української революції початку ХХ ст.

Спільним знаменником сучасної історичної науки є положення про те, що постать М. Міхновського, без сумніву, займає гідне місце у когорті українських самостійників – Ю. Бачинського, І. Франка, Д. Донцова, В. Липинського й інших. Сучасна українська історіографія повертає із періоду ідеологізованих кліше та штампів, реінтерпретує державну ідентичність одного з визначних теоретиків української самостійницької державницької ідеології М. Міхновського. Історико-

суспільствознавчий і політософський аналіз суспільного діяча здійснюється у різних площинах: біографічній, діяльнісній, ідеологічній, політико-правовій. Априорно можна стверджувати про перспективність таких науково-дослідних тенденцій, адже наукове осмислення та популяризація ідей, за які активно борювся М. Міхновський, безперечно, є запорукою збереження самостійницького шляху поступу сучасного українського націєтворення, створює можливість інтерпретувати ідейно-теоретичні концепції українського самостійництва у площині вирішення завдань протидії гібридним формам суперництва, викликам міграції тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Білецький Б.Ф., Карпо В.Л. Микола Іванович Міхновський (До 75-річчя від дня загибелі). *Питання історії України*: збірник наукових статей. Т. 3: Кафедра історії України Чернівецького держуніверситету, 1999. С. 96-107.
- Верстюк В., Осташко Т. Міхновський Микола Іванович. *Діячі Центральної Ради. Біографічний довідник*. Київ, 1998. С. 131-133.
- Верстюк В.Ф. Українська Центральна рада: період становлення. *Український історичний журнал*. 2007. № 2. С. 23-46.
- Галушак М. Федір Турченко: Міхновський на вертав Донбас до української ідеї. *Історична правда*. 03.05.2013. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/05/3/122873/>
- Герашченко Т. Політичні концепції М. Міхновського і В. Липинського в світлі сучасного державотворення. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. URL: <http://sites.znu.edu.ua/history/SciWorks/7/gerashchenko.pdf>
- Горелов М. Будівничий українського війська (М. Міхновський). *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАНУ*. Вип. 28. Київ, 2005. С. 61-74.
- Горелов М. Перший український державник. *Передвісники незалежної України. Історичні розвідки*. Київ, 1996. С. 14-58.
- Історія України: навч.-метод. посіб. / В.М. Литвин, А.Г. Слюсаренко та ін. Київ: Знання-Прес, 2006. 460 с.
- Кармазіна М. Світ ідей Миколи Міхновського. *Нова політика*. 1998. № 6. С. 39-44.
- Карпо В.Л. До питання ідеологічних засад концепцій «націоналізму» М. Міхновського і Д. Донцова. *Питання історії України*: збірник наукових статей. Т. 2: Кафедра історії України Чернівецького держуніверситету, 1998. С. 69-73.
- Комзюк Л. Порівняльний аналіз конституційно-правових концепцій самостійності України Драгоманова і Міхновського. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. № 83. С. 13-17.
- Курас І.Ф., Турченко Ф.Г., Геращенко Т.С. М.І. Міхновський: постать на тлі епохи. *Український історичний журнал*. 1992. № 9. С. 76-91.
- Ситнік В.П. Громадсько-політична діяльність М. Міхновського: автореф. дис... канд. іст. н.: 07.00.01. Київ: КНУ, 2005. 14 с.
- Солдатенко В.Ф. Ідейний опонент Михайла Грушевського (полемічні зауваги на полях книги Ф. Турченка «Микола Міхновський: Життя і Слово»). *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 98-110.
- Ткаченко Ю. «Батько українських націоналістів» (Микола Міхновський). *Віче*. 1995. № 11. С. 127-138.
- Томенко М. Україна та Росія: навіки окремо?! (Самостійницька ідея в суспільно-політичному житті на зламі століть). *Політологічні читання*. 1992. № 3. С. 195-201.
- Турченко Ф.Г. Микола Міхновський між двома революціями (1907-1917). *Наукові праці історичного факультету Запорізького університету*. Запоріжжя, 2004. Вип. XVIII. С. 80-101.
- Турченко Ф.Г. Михайло Грушевський VS Микола Міхновський (дискусія сучасників: погляд через сторіччя). *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 74-94.
- Турченко Ф.Г. Микола Міхновський: Життя і Слово. Київ, 2006. 320 с.
- Турченко Ф.Г. П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва. *Український історичний журнал*. 2008. № 4. С. 48-59.
- Турченко Ф.Г. «Харківський проект» Миколи Міхновського. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя, 2003. Вип. XV. С. 7-34.
- Федоренко О. Геополітичні погляди М. Міхновського і Д. Донцова в період Української революції. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*: зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 39. С. 123-129.
- Шкрай В.В. Проект української Конституції Миколи Міхновського. *Вісник юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2008. Вип. 79. С. 37-41.
- Шкварець В.П., Шитюк М.М., Гузенко Ю.І. Микола Міхновський як речник самостійницької течії українського національно-визвольного руху. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 4. С. 265-276.

Семергей Наталія Новітні українознавчі студії про державотворчу ідентичність суспільно-політичних поглядів Миколи Міхновського

У статті проаналізовано сучасний український історіографічний дискурс із проблеми формування, змісту та цивілізаційного значення державотворчих поглядів основоположника новітнього українського самостійництва М. Міхновського. Констатовано, що сучасні історики та політологи єдині у думці про те, що концепція державної самостійності М. Міхновського була цілісною, всебічною й обґрунтованою моделлю «України для українців», а націоналізм М. Міхновського мав організований, захисний та оборонний характер. Зазначено, що українознавчі студії звертають увагу на те, що М. Міхновський державну ідентичність України розумів у єдності ціннісних та інституційно-правових складників. Зроблено висновок про актуальність положень концепції державної ідентичності М. Міхновського для вирішення сучасних проблем гібридних форм протистояння, неконтрольованої міграції та внутрішньополітичних баталій.

Ключові слова: М. Міхновський, державна самостійність України, український національний рух, ідеологія, конституційно-правовий проект, історіографія, українознавство

Семергей Наталія Новейшие украинские исследования о государственности обществено-политических взглядов Николая Михновского

В статье проанализирован современный украинский историографический дискурс проблемы формирования, содержания и цивилизационного значения государственности взглядов основателя новейшей концепции украинской самостоятельности Н. Михновского. Констатировано, что современные историки и политологи едины во мнении, что концепция государственности Н. Михновского была целостной, всесторонней и обоснованной.

ванной моделью «Украины для украинцев», а национализм Н. Михновского имел организованный, защитный и оборонительный характер. Отмечено, что украиноведческие студии обращают внимание на то, что Н. Михновский государственную идентичность Украины понимал как единство ценностных и институционно-правовых составляющих.

Сделан вывод об актуальности положений концепции государственной идентичности М. Михновского для решения современных проблем гибридных форм противостояния, неконтролируемой миграции и внутреннеполитических баталий.

Ключевые слова: М. Михновский, государственная самостоятельность Украины, государственная самостоятельность, украинское национальное движение, идеология, конституционно-правовой проект, историография, украиноведение

Semerhei Natalya *New Ukrainian-Studies Studios About The State-Creativ Identity Of Mykola Mikhnovskiy's Social And Political Views*

The article analyzes contemporary Ukrainian historiographic discourse on the problem of the formation, content and civilization value of state-creative views of M. Mikhnovskiy, the founder of the newest Ukrainian sovereignty. The growing interest of contemporary researchers to the analysis of the socio and political heritage and state-creative ideas of the author of Manifest «Independent Ukraine» was stated. It is noted that modern historians and political scientists have the same the idea that M. Mikhnovskiy's concept of state sovereignty was an integral, comprehensive and proved model of «Ukraine for Ukrainians», while Mikhnovskiy's nationalism had an organized, protective and defensive character.

It has been found that Ukrainian studios pay attention to the fact that, state identity of Ukraine was understood by M. Mikhnovskiy as the unity of values (unity, territorial integrity, indivisibility, freedom, sovereignty, humanism, civil liberties, social equality) and institutional and legal (constitutional system, republican form of power, decentralization of the administrative and territory system, democracy of political regime, system of division of power, freedom of assembly, separation of church from the authorities) of the components. It is studied that one of important directions of modern studies of M. Michnovskiy's political views is a comparative analysis of his concept of state sovereignty with other self-sustaining (Y. Bachinskyi, D. Dontsov) and autonomous-federalist (M. Drahomanov, M. Hrushevskiy) projects.

The conclusion is made about relevance of M. Mikhnovskiy's concept of state identity for solving contemporary problems of hybrid forms of confrontation, uncontrolled migration and internal political battles.

Keywords: M. Mikhnovskiy, state sovereignty of Ukraine, Ukrainian national movement, ideology, constitutional law project, historiography, Ukrainian studies

Надійшла до редакції 30.03.2018 р.